

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Серія «Навчально-методичні посібники»

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРАВІ

Навчально-методичний посібник

За редакцією
завідувача кафедри міжнародного та європейського права
Х. Н. Бехруза

Одеса
Фенікс
2023

УДК 341.231.14(075)
3-38

Рекомендовано до друку
навчально-методичною радою НУ «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 25.06.2023 року).

Навчально-методичний посібник розробили і склали:

Хашиматулла Бехруз – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права;

Анна Гриб – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права;

Дмитро Гребенюк – асистент кафедри міжнародного та європейського права;

Владислав Дронов – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права;

Катерина Мануїлова – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права;

Тетяна Федорова – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права;

Роман Харитонов – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Рецензенти:

Костянтин Громошенко – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету;

Костянтин Вітман – доктор юридичних наук, професор НУ «Одеська юридична академія».

3-38 Захист прав людини в сучасному міжнародному та європейському праві : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Х. Бехруз, А. Гриб [та ін.] ; за ред. Х. Бехруз; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023.– 62 с.– (Серія: навчально-методичні посібники). – Режим доступу: ...

ISBN 978–617–8395–25–4

У навчально-методичному посібнику викладено основні питання захисту прав людини в сучасному міжнародному та європейському праві, розкрито зміст тематики дисципліни з посиланнями на літературу, наведено перелік питань до заліку.

Призначено для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання за спеціальністю 293 «Міжнародне право» Національного університету «Одеська юридична академія».

ISBN 978–617–8395–25–4

УДК 341.231.14(075)
© Колектив авторів, 2023

Зміст

ВСТУП.	4
Тема 1. Концепції прав людини.	5
Тема 2. Міжнародні стандарти прав людини: поняття та класифікація	12
Тема 3. Міжнародні механізми захисту прав людини	18
Тема 4. Загальносвітові (універсальні) механізми захисту прав людини	22
Тема 5. Європейські механізми захисту прав людини	30
Тема 6. Регіональні системи захисту прав людини.	36
Тема 7. Захист прав людини в період збройних конфліктів. . .	42
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.	48
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	56

ВСТУП

Кінець 40-х років XX століття, історичні події у світі – сприяли активізації міжнародного співробітництва держав у сфері захисту прав людини: створенню міжнародних органів та організацій, формуванню міжнародних стандартів у галузі прав людини та впровадженню міжнародних механізмів та процедур їх захисту. Міжнародні стандарти прав людини утворили систему універсальних та регіональних договорів, що закріпили каталог прав і свобод, гарантії, визначених прав і свобод, а також зобов'язання держав-учасниць, щодо їх дотримання. Головним міжнародним актом, який заклав підвалини процесу формування міжнародних стандартів прав людини стала Загальна декларація прав людини 1948 року, що закріпила комплекс природних прав і свобод. Положення Декларації отримали подальший розвиток та деталізацію в наступних міжнародних угодах з прав людини, що є обов'язковими для держав-членів ООН: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Стандарти та принципи, проголошені у Загальній декларації прав людини, Пактах та інших міжнародних угодах з прав людини розвинуті у регіональних правових системах, в рамках яких створені регіональні стандарти з прав людини з власними інституційними механізмами захисту; та національних правових системах.

Глобалізаційні процеси у світі, унікальний хід розвитку держав сучасного світу, необхідність міжнародного співробітництва задля вирішення проблем прав людини, що вийшли за межі окремої країни, створення та реформування ефективних механізмів захисту прав людини на універсальному, регіональному та національному рівнях – питання які потребують глибокого вивчення та аналізу в рамках курсу «Захист прав людини в сучасному міжнародному та європейському праві».

Демократичні країни сучасного світу дотримуються принципу, що гарантіями дотримання прав та свобод людини є створення спеціальних механізмів захисту останніх, визнаючи, що на націо-

нальному рівні громадянам не завжди вдається досягти справедливого захисту своїх прав, відновити порушені права та отримати відшкодування за завданні збитки. Від так світова спільнота в особі міжнародних організацій створила світові(універсальні) та регіональні механізми захисту прав людини.

У представленому виданні розглядаються міжнародні та регіональні стандарти прав людини, розкривається суть і значення основних міжнародних та регіональних нормативно-правових актів у сфері прав людини, визначаються переваги та недоліки регіональних систем захисту прав людини у світі. Наведена література, нормативно-правові акти, рішення ЄСПЛ, директиви ЄС допомагають здобувачам повноцінно опрацювати матеріал і використати здобуті знання у подальшій практичній діяльності. Навчальний курс допоможе обрати оптимальні шляхи застосування норм міжнародного та європейського права, отримати необхідний досвід при характеристиці ключових найбільш порушуваних категорій прав людини.

Тема 1. **Концепції прав людини**

Лекційні питання:

1. Становлення і розвиток вчення про права людини та їх нормативне закріплення
2. Покоління прав людини. Негативні права і позитивні зобов'язання.
3. Сучасні концепції прав людини.
4. Становлення та розвиток міжнародного права прав людини.

Становлення і розвиток вчення про права людини та їх нормативне закріплення. Захист прав людини у сучасному міжнародному та європейському праві – комплексна політико-правова дисципліна, що розглядає права людини як найвищу цінність світової цивілізації, закономірності виникнення прав людини, динаміку розвитку прав людини, а також аспекти практичної реалізації та їх захисту на національному, європейському та міжнародному рівнях.

Права людини наділені фундаментальним характером та є універсальними оскільки належать кожній людині.

В питанні становлення прав людини перші згадки можна знайти ще в міфології та релігійних джерелах. Словоформа право в стародавніх джерелах часто ототожнювалося із словом «свобода». Перше згадування терміну «свобода» датовано XXIV ст. до н.е., законами шумерської держави встановлювалася «свобода» підданих шляхом застосування санкцій до податківців, захисту підлягали вразливі категорії населення, зокрема вдови, сироти і тд, чиї свободи захищалися від несправедливих дій посадових осіб. Наступною віхою у розвитку ідей прав людини стало зародження та формування інституту громадянства у V–VI ст. до н.е. в Афінах та Римі. Констатуємо, кожна нова ступінь суспільного розвитку характеризувалася розширенням нових якостей прав людини, та наділення останніми більш широкі кола суб'єктів.

Наступним поколінням документів з прав людини були Велика хартія свободи 1215 р. та Білль про права 1689 р., положення яких закріпили термін «свобода», як можливості, якими наділялися окремі особам або групи в силу їх рангу або статусу. В епоху пізнього Середньовіччя поняття свободи поступово відокремилося від статусу і стало сприйматися не як привілей, а як право усіх людей.

Епоха Просвітництва визначила подальший розвиток концепції прав людини: Дж. Локком обґрунтована комплексна концепцію природних прав; Ж.-Ж. Руссо розробив концепцію суспільного договору за яким правитель отримує свої повноваження, а громадяни свої права. Питанням прав і свобод людини були присвячені також праці Г. Гроція, С. Пуфендорфа та інших.

Втім, не дивлячись на згадування поняття прав (свобод) в працях вчених епохи Просвітництва, термін «права людини» на законодавчому рівні вперше задекларовано у положенні Декларації прав людини і громадянина 1789 р.

Кінець XIX ст. ознаменований активним індустріальним та економічним розвитком країн Європи, збільшення вартості робочої сили та погіршення конкурентного становища країн, де не було сформоване трудове законодавство – ці фактори сприяли роз-

витку співробітництва країн в економічній та соціальній сфері. Наслідком такої взаємодії стала розробка та прийняття Бернської конвенції 1906 р., що встановила заборону на використання праці жінок у нічний час. Бернську конвенцію по праву можна вважати першою багатосторонньою конвенцією, що закріпила соціальні права. Подальший розвиток співробітництва країн у соціальній сфері привели до створення у 1919 році Міжнародної організації праці, в рамках якої прийнято значну кількість документів з урегулювання питань з у сфері праці.

Наступною віхою у питанні формування міжнародних стандартів у галузі прав людини – стала Друга світова війна, що поклала кінець традиційному уявленню про те, що держави мають повну свободу вирішувати питання щодо прав своїх громадян. Відтак 26 червня 1945 р. було укладено Статут ООН – положення якого вивели права людини зі сфери виключно національного регулювання на міжнародний рівень. Створена у 1946 році функціональна Комісія ООН з прав людини представила на розгляд Генеральної Асамблеї ООН проект Загальної декларації прав людини, який був схвалений 10 грудня 1948 р. – що стала першим міжнародним актом універсального характеру у сфері прав людини. В подальшому положення Декларації розвинуті в інших міжнародних угодах у сфері прав, розкриваючи змістовні та обсягові показники останніх.

Поетапний аналіз основних віх розвитку прав людини та міжнародних угод з прав людини, сприяє можливості детермінувати поняття «права людини» – як комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, що обумовлені фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. Права людини мають природну сутність, невід’ємними від індивіда, позатериторіальні і позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об’єктом міжнародно-правового регулювання та захисту.

Покоління прав людини. Негативні права і позитивні зобов’язання. В основі поділу прав на покоління – закладені певні етапи розвитку суспільства, а від так процес становлення та розвитку прав людини на різних етапах.

Перше покоління сформувалося в період XVII–XVIII ст., ознаменований буржуазними перетвореннями, що сприяло становленню та визнанню комплексу громадянських та політичних прав, реалізація яких не потребує спеціальних ресурсів чи економічних засобів, відтак це права, що відображають негативний аспект свободи – покликані забезпечити індивідуальну свободу, а їх реалізація зобов'язує державу утримуватися від втручання в сфери дії зазначених прав.

Друге покоління – сформувалося на рубежі XIX та XX ст. у зв'язку з різкою поляризацією буржуазного суспільства та об'єднало комплекс так званих позитивних прав: соціальних, економічних та культурних прав – права на працю і вільний вибір роботи, права на соціальне забезпечення, на відпочинок і дозвілля, права на захист материнства і дитинства, права на освіту, права на участь у культурному житті суспільства та ін. Характерною особливістю прав другого покоління відображають позитивний аспект свободи, об'єднують так звані позитивні права, відтак сфера реалізації їх потребує організаційної, плануючої та інші форми діяльності держави.

Третє покоління – сформувалося в результаті викликів та загроз перед людством та міжнародним співтовариством після Другої Світової війни, об'єднавши комплекс прав носіями яких є не індивіди, а колективи (спільноти, асоціації, народи, нації і тд.): право на мир, здорове навколишнє середовище, ядерну безпеку та ін. Між індивідуальними і колективними правами існує взаємозв'язок, в основі якої повинен лежати принцип, згідно з яким здійснення колективних прав не обмежує прав та свобод індивіда

У XXI ст. можна говорити про становлення **четвертого покоління** прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики тощо. Ці права є результатом втручання у психофізіологічну сферу життя людини (наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію), зміну статі, трансплантацію органів, одностатеві шлюби, право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї, вирошування органів людини з її стовбурових клітин та ін.), яке, однак, не є безмежним (заборона клонування людини та встановлення інших правових меж).

Отже, **позитивні зобов'язання** передбачають накладення на державу зобов'язання вчинити певні дії: організаційного чи технічного характеру, плануючі заходи, законодавчі чи адміністративні дії, задля забезпечення ефективної реалізації прав і свобод особою. **Негативні права** людини визначають негативний аспект свободи та охороняють людину від небажаного втручання з боку держави у сферу її особистих прав і свобод. До них належать більшість громадянських та політичних прав, наприклад: право на життя, свободу думки, слова, віросповідання, право на недискримінацію, право не піддаватися тортурам, право на мирні зібрання та об'єднання тощо. Негативні права людини передбачають **негативні зобов'язання** держави та її агентів (представників) утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на їх порушення або незаконне обмеження.

Сучасні концепції прав людини. Серед провідних концепцій прав людини є: природно-правова, позитивістська, нормативістська, універсальна, концепцію культурного релятивізму. *Природно-правова концепція* розглядає права людини як природні, невід'ємні та не залежать від факту визнання їх з боку держави; держава закріплює існуючі природні права і свободи у своєму законодавстві. В основі *позитивістської концепції* закладена ідея, що права людини встановлюються державою, яка на свій розсуд визначає їх перелік і обсяг в своєму законодавстві та надає їх людині. Ще однією концепцією, що розроблена наприкінці XIX – початку XX ст. стала нормативістська концепція, в її основі закладена ідея, що правом визнається пріоритет державної волі, виражений в обов'язковому нормативному акті, який забезпечується примусовою силою держави; при цьому ігноруються суб'єктивні права особистості, моральний бік юридичних норм, співвідношення права і об'єктивних потреб суспільного розвитку; визнаються широкі можливості держави впливати на суспільний розвиток, в тому числі державний примус у випадках порушення права. В основі універсальної концепції прав людини закладені положення політичної філософії XVIII ст, що всі люди – світове співтовариство – людство, яке підпадає під дію природного права, відтак оскільки універсальна природа людини – універсальними являються права людини, а різні проблеми прав людини можна вирішувати на основі єдності людства,

керуючись принципом універсальності, зберігаючи національне і культурне різноманіття.

Становлення та розвиток міжнародного права прав людини. В структурі міжнародного права – міжнародне право прав людини – займає чільне місце, сприяючи дотриманню та захисту прав людини на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Структура міжнародного права прав людини включає: міжнародні договори – угоди між державами, призначені мати обов’язкову юридичну силу між сторонами, які погодилися з ними, та міжнародного звичаю – норми права, що випливають з послідовної поведінки держав, яка ґрунтується на переконанні, що закон вимагає від них діяти таким чином.

Положення міжнародного права прав людини реалізуються на трьох рівнях: національному, регіональному та міжнародному рівні. Ратифікація міжнародних договорів з прав людини, накладає на держави зобов’язання поважати закріплені права і свободи, сприяти їх забезпеченню, приведення національного законодавства у відповідність до міжнародного законодавства, що дає можливість громадянам (або особам які перебувають під юрисдикцією), у разі порушення їх прав чи свобод звернутися до регіональних чи міжнародних механізмів для забезпечення дотримання прав людини.

Питання до практичного заняття:

1. Вчення про права людини як самостійна галузь.
2. Міжнародне право прав людини. Сучасні концепції міжнародного права прав людини.
3. Покоління прав людини. Проблематика четвертого та п’ятого покоління прав людини. Питання міжнародної правосуб’єктності індивіда.
4. Філософські основи розуміння прав людини. Права людини: універсальність та культурна різноманітність. Проблематика універсальності прав людини в умовах глобалізації.

Питання для самостійної роботи:

1. Права людини. Місце вчення про права людини в системі юридичної науки.
2. Сучасні концепції міжнародного права прав людини.

3. Покоління прав людини. Проблематика четвертого та п'ятого покоління прав людини. Питання міжнародної правосуб'єктності індивіда.

4. Філософські основи розуміння прав людини.

Теми для рефератів:

1. Вчення про права людини як самостійна галузь.

2. Становлення міжнародного права прав людини. Співвідношення міжнародного права прав людини з міжнародним гуманітарним правом.

3. Міжнародне право прав людини. Сучасні концепції міжнародного права прав людини.

4. Філософські основи розуміння прав людини. Права людини: універсальність та культурна різноманітність. Проблематика універсальності прав людини в умовах глобалізації.

Рекомендовані джерела:

1. Буткевич О.В. Історія міжнародного права: підручник. Київ: ЛіраК, 2021. 416 с.
2. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник. Київ: НУОУ імені Івана Черняховського, 2019. 436 с.
4. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І.П. Андрусяк, Д.Є. Забзалюк, П.М. Ліпесевич та ін.; за заг. ред. Д.Є. Забзалюка, Р.Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.
5. Жебровська К.А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія / К.А. Жебровська. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
6. Задорожна С.М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
7. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т.Л. Сироїд, Л.О. Фоміна. Харків: Право, 2019.– 310 с.

8. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В.В. Мицик, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич [та ін.]; за ред. В.В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
9. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колектив. монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420 с.
10. Муқан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.
11. Наливайко Л. Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
12. Степаненко К.В. Конвенційний механізм міжнародного захисту прав людини в системі ООН. Альманах міжнародного права. Вип. 19. С. 105–113.
13. Шаповалова І.Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
14. Шатарська Т.Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhnarodni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistu-prav-lyudini/>

Тема 2.

Міжнародні стандарти прав людини: поняття та класифікація

Лекційні питання:

1. Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні міжнародно-правових стандартів прав людини. Компетенція головних та допоміжних органів ООН у галузі прав

людини в процесі формування міжнародних стандартів прав людини.

2. Міжнародні стандарти прав людини: поняття та ознаки.
3. Класифікація міжнародно-правових стандартів прав людини.

Організація Об'єднаних Націй у процесі формування міжнародних стандартів прав людини. Організація Об'єднаних Націй (ООН), створена після закінчення Другої світової війни у 1945 році, відіграла важливу роль у процесі формування міжнародних стандартів прав людини. Статут ООН, який набув чинності 24 жовтня 1945 року, став першим в історії міжнародних відносин багатостороннім міжнародним договором, який заклав основи процесу формування загальнолюдських цінностей та започаткував новий етап у захисті прав і свобод людини. Зокрема, пункт «с» статті 55 Статуту зобов'язує держави розвивати міжнародне співробітництво з метою сприяння «загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії». Таким чином, цей основоположний міжнародний договір закріплює принцип поваги та дотримання прав людини в сучасному світовому співтоваристві.

Закріплення в Статуті ООН зобов'язання поважати права особистості неминуче вимагало відповіді на питання, про які саме права йдеться, тобто переліку прав людини. Ще під час розробки Статуту ООН у 1943–1945 роках вносилися пропозиції щодо включення до нього переліку прав людини. З ініціативи США в процесі створення Організації Об'єднаних Націй було запропоновано розробити і прийняти самостійний документ. Цим документом стала Загальна декларація прав людини, яка стала своєрідним продовженням Статуту ООН, імплементацією його положень і визначила номінальний перелік природних прав і свобод людини.

Серед основних міжнародних угод, що включають комплекс прав і свобод людини стали: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Конвенція проти катувань та інших

жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1987 р.), Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1989 р.), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) та інші.

Міжнародні стандарти прав людини: поняття та ознаки.

У доктрині міжнародного права детерміновано поняття міжнародні стандарти прав людини як текстуально уніфіковані і універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, що закріплені в міжнародних актах та фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини. Міжнародні стандарти прав людини знаходяться в залежності від досягнутого рівня соціального розвитку та його динамікою, встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру. Традиційним є сприйняття міжнародних стандартів – як актів м'якого права, що мають рекомендаційний характер, слугуючи орієнтиром, зразком, втім виконання положень деяких зі стандартів можуть бути забезпечені застосуванням санкцій.

Міжнародні стандарти прав і свобод людини можна розглядати як загальновизнані положення міжнародних актів обов'язкового і рекомендаційного характеру, а також принципи міжнародного права, що закріплюють фундаментальні права особистості, які мають визначальне значення для захисту людини від незаконних та необґрунтованих дій з боку держави, посадових та інших осіб, порушують або обмежують ці права, а також виконують функцію орієнтира для усіх держав при регламентації і забезпеченні прав своїх громадян.

Міжнародні стандарти в галузі прав людини: критерії класифікації. Класифікація міжнародних стандартів важлива не лише з наукової точки зору, але й з точки зору правозастосування. Отже, існує багато критеріїв класифікації міжнародних стандартів, серед яких провідними є наступні:

– онтичний статус визначає поділ стандартів на: номінальні (термінологічні, текстуальні) як такі, що містять назви прав і сво-

бод, та фактичні, які включають зафіксовані в цих джерелах змістовні та об'ємні показники таких прав і свобод;

- за деонтичним статусом – на імперативні, виконання яких є формально необхідним для відповідних держав і може бути забезпечене навіть застосуванням міжнародних політико-правових санкцій, та рекомендаційні, які, хоча формально і не є обов'язковими, але також забезпечуються міжнародними політичними (морально-політичними) санкціями;

- за простором (територією) дії – світові (глобальні) та регіональні (зокрема, європейські, міжамериканські тощо) стандарти;

- за колом адресатів – загальні (стосуються всіх людей) та спеціалізовані (адресовані лише членам певних соціальних спільнот, груп – наприклад, дітям, жінкам, біженцям);

- за суб'єктом їх встановлення – стандарти ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу тощо.

Класифікація В.Д. Бринцева передбачає поділ міжнародних стандартів на:

- загальні (щодо державного устрою, прав людини та матеріального права)

- процесуальні (стандарти адміністративного, господарського, цивільного та кримінального судочинства)

- стандарти організації судової влади.

Загалом слід зазначити, що при розробці правових інструментів забезпечення прав і свобод необхідно враховувати різні критерії та підходи до класифікації стандартів прав людини, що відображають їхню специфіку.

Питання до практичного заняття:

1. Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні міжнародно-правових стандартів прав людини. Компетенція головних та допоміжних органів ООН у галузі прав людини в процесі формування міжнародних стандартів прав людини.

2. Міжнародні стандарти прав людини: поняття та ознаки.

3. Класифікація міжнародно-правових стандартів прав людини.

4. Джерела міжнародного захисту прав людини

Питання для самостійної роботи:

1. Організації Об'єднаних Націй у формуванні міжнародно-правових стандартів прав людини.
2. Система головних (статутних) та допоміжних органів ООН у галузі прав людини в процесі формування міжнародних стандартів прав людини.
3. Рада ООН з прав людини та її роль у процесі формування міжнародних стандартів з прав людини.
4. Повноваження конвенційних(договірних органів) в процесі формування міжнародних стандартів з прав людини.

Теми для рефератів:

1. Поняття та види міжнародних стандартів прав людини.
2. Процедура розробки міжнародних угод з прав людини.
3. Універсальні стандарти з прав людини: загальна характеристика та ознаки.
4. Регіональні стандарти з прав людини. Поняття та види.

Рекомендовані джерела:

1. Буткевич О.В. Історія міжнародного права: підручник. Київ: ЛіраК, 2021. 416 с.
2. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник. Київ: НУОУ імені Івана Черняховського, 2019. 436 с.
4. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І.П. Андрусак, Д.Є. Забзалюк, П.М. Ліпесевич та ін.; за заг. ред. Д.Є. Забзалюка, Р.Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.
5. Жебровська К.А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія / К.А. Жебровська. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
6. Задорожна С.М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.

7. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т.Л. Сироїд, Л.О. Фоміна. Харків: Право, 2019.— 310 с.
8. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В.В. Мицик, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич [та ін.]; за ред. В.В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
9. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колектив. монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420 с.
10. Мукан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.
11. Наливайко Л. Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
12. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини: навч.-метод. посіб. / за ред. О.В. Бігняка. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2019. 168 с.
13. Степаненко К.В. Конвенційний механізм міжнародного захисту прав людини в системі ООН. Альманах міжнародного права. Вип. 19. С. 105–113.
14. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
15. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: Міжнародний документ від 16 грудня 1966р *Верховна Рада України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text
16. Шаповалова І.Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
17. Шатарська Т.Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів

з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhnarodni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistu-prav-lyudini/>

18. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. 168 с.

Тема 3.

Міжнародні механізми захисту прав людини

Лекційні питання:

1. Поняття та види міжнародно-правових механізмів захисту прав людини.
2. Універсальні механізми захисту прав людини. ООН і міжнародний захист прав людини у XXI ст.
3. Регіональні механізми захисту прав людини.

Поняття та види міжнародно-правових механізмів захисту прав людини. Задля детального визначення терміну «механізм» захисту прав людини варто виділити основні складові конвенційного механізму захисту прав людини в рамках ООН, що включає: міжнародний договір, орган та процедуру розгляду скарг на порушення прав людини. Основними ознаками міжнародного механізму захисту прав людини в системі ООН є: укладення міжнародної угоди укладення; функціонування механізму на універсальному рівні в рамках ООН; застосування специфічної (квазісудової) процедури розгляду скарг щодо порушень прав людини; рекомендаційний (не обов'язковий) характер рішень комітетів. Ці складові допомагають забезпечити ефективний механізм для захисту прав людини на міжнародному рівні.

Механізм міжнародного захисту прав людини – система міжнародних органів та організацій, які діють з метою забезпечення міжнародних стандартів прав і свобод людини, а також відновлення цих стандартів у разі їх порушення. Узагальнюючи, міжнародні механізми можна поділити на наступні: система *міжнародних органів*, що діють на підставі міжнародних угод у сфері прав людини, скла-

даються з незалежних експертів, здійснюють квазісудовий розгляд скарг та заяв про порушення прав і свобод та приймають рішення рекомендаційного характеру; *несудові органи*, що здійснюють контрольні та моніторингові повноваження за дотриманням державами угод про права людини; *юрисдикційні органи*, що можуть бути судовими або несудовими, а їх рішення є обов'язковими для виконання країнами учасниками міжнародних угод, виконання рішень юрисдикційних органів забезпечене шляхом застосування санкцій.

Дія міжнародних механізмів сприяє забезпеченню ефективного міжнародного захисту прав людини і відновлення порушених стандартів на міжнародному рівні.

Універсальні механізми захисту прав людини. ООН і міжнародний захист прав людини у XXI ст. Універсальні (світові) механізми захисту прав людини, за правовою природою, поділяються на *конвенційні* – система органів, які створені і діють на підставі міжнародних угод та конвенцій у сфері прав людини; *екстраконвенційні* механізми – органи, що створюються для конкретних специфічних ситуацій або заходів у сфері захисту прав людини.

Система універсальних конвенційних органів засновані і діють на підставі міжнародної угоди (конвенції), що визначає їх мандат, повноваження, правила звернення та процедуру розгляду скарг (заяв) про порушення положень договору на підставі якого функціонують. До системи конвенційних органів прийнято відносити органи, що створені та діють на підставі універсальних договорів з прав людини або факультативних протоколів до них. Важливим аспектом діяльності конвенційних органів є застосування спеціальної квазісудової процедури розгляду скарг або повідомлень про порушення прав людини та винесення за результатами такого розгляду рекомендаційних рішень, що визнаються як акти «soft law», втім виконуються державами з огляду на авторитет та високий статус органів, що їх виносять.

Відтак до універсальних або загальносвітових механізмів захисту прав людини варто відносити систему органів та організацій, діяльність яких направлена на забезпечення ефективного захисту прав людини та які створені та під егідою ООН або у співпраці із нею. До таких органів варто віднести Генеральну Асамблею ООН,

ЕКОСОР, Міжнародний Суд, Раду Безпеки ООН, Раду ООН з прав людини, Верховного Комісара ООН з прав людини, систему конвенційних органів ООН (Комітет з прав людини, Комітет з прав дитини та інші) та спеціалізованих установ (МОП, ЮНЕСКО та інші).

Регіональні механізми захисту прав людини. Головною особливістю регіональних механізмів захисту прав людини є діяльність направлена на забезпечення ефективного захисту прав і свобод в рамках певного регіону та їх функціонування у тісній співпраці з ООН. До регіональних механізмів варто віднести такі, що створені і діють в рамках міжнародних міждержавних регіональних організацій, а саме Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, Організації Американських держав, Африканського Союзу, Ліги Арабських держав, АСЕАН.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття та види міжнародно-правових механізмів захисту прав людини.
2. Універсальні механізми захисту прав людини. ООН і міжнародний захист прав людини у XXI ст.
3. Регіональні механізми захисту прав людини.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття міжнародних механізмів захисту прав людини.
2. Види та ознаки міжнародних механізмів захисту прав людини.
3. ООН і міжнародний захист прав людини у XXI ст.
4. Загальна характеристика регіональних правозахисних систем.

Теми для рефератів:

1. Головні (статутні органи) ООН у сфері захисту прав людини.
2. Розробка нових міжнародних угод з прав людини у глобалізуючому світі.
3. Конвенційні органи ООН у сфері захисту прав людини: порядок функціонування та повноваження.
4. Спеціальні органи ООН у сфері захисту прав людини.
5. Спеціалізовані агентства та установи ООН.

Рекомендовані джерела:

1. Буткевич О.В. Історія міжнародного права: підручник. Київ: ЛіраК, 2021. 416 с.
2. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
4. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І.П. Андрусак, Д.Є. Забзалюк, П.М. Ліпесевич та ін.; за заг. ред. Д.Є. Забзалюка, Р.Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.
5. Жебровська К.А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія / К.А. Жебровська. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
6. Задорожна С.М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
7. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т.Л. Сироїд, Л.О. Фоміна. Харків: Право, 2019.– 310 с.
8. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В.В. Мицик, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич [та ін.]; за ред. В.В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
9. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колективна монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420с.
10. Мукан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.
11. Наливайко Л. Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
12. Рада ООН з прав людини: Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві URL: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/human-rights>.

13. Степаненко К. В. Конвенційний механізм міжнародного захисту прав людини в системі ООН. Альманах міжнародного права. Вип. 19. С. 105–113.
14. Шаповалова І. Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
15. Шатарська Т. Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhnarodni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistuprav-lyudini/>

Тема 4. **Загальносвітові (універсальні) механізми** **захисту прав людини**

Лекційні питання:

1. Система загальносвітових (універсальних) механізмів захисту прав людини) в структурі ООН: ГА ООН, ЕКОСОР, Рада Безпеки, Міжнародний Суд.
2. Система конвенційних (договірних) органів ООН. Порядок створення та компетенція.
3. Спеціальні органи ООН за дотриманням міжнародних стандартів прав людини. Рада ООН з прав людини та її роль у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини.
4. Спеціалізовані агентства та установи ООН у сфері захисту прав людини.

Система загальносвітових (універсальних) механізмів захисту прав людини) в структурі ООН: ГА ООН, ЕКОСОР, Рада Безпеки, Міжнародний Суд. Система загальносвітових (універсальних) механізмів захисту прав людини у вузькому розумінні

представлена органами та організаціями створеними під егідою ООН чи такі, що діють у тісній співпраці з організацією.

В Статуті ООН 1945 року окреслено, що організація сприяє всебічній повазі та дотриманню прав людини та основних свобод для всіх, тобто Статут ООН покладає на держави зобов'язання не тільки поважати, але й дотримуватися прав та свобод людини. Провідна роль ООН у підтримці міжнародного миру і безпеки, яка також пов'язана з глобальним співробітництвом і розвитком міжнародного права, надає їй першочергового значення у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом.

Органи Статуту ООН відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання прав людини. Відповідно до статті 7 Статуту ООН, ООН визначає перелік головних (статутних) органів ООН: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада, Міжнародний Суд і Секретаріат; а пункт 2 статті 7 Статуту містить положення про створення допоміжних органів у структурі ООН у разі необхідності.

Відповідно до статті 13 Статуту, Генеральна Асамблея ООН заохочує міжнародне співробітництво в соціальній, культурній, економічній та медичній галузях, а також сприяє здійсненню прав людини та основних свобод. Для виконання цих завдань Генеральна Асамблея ООН може приймати рекомендації, адресовані державам-членам Організації. Так, у 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини.

Серед інших головних органів ООН особливу роль у захисті прав людини відіграє Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОР). Під керівництвом Генеральної Асамблеї вона координує економічну і соціальну діяльність ООН, в тому числі, як зазначено в Статуті, робить «рекомендації з метою зміцнення поваги і дотримання прав людини і основних свобод для всіх». Цей орган має право готувати проекти конвенцій для Генеральної Асамблеї з питань, що належать до його компетенції, створювати комісії для виконання своїх функцій і здійснювати різноманітну діяльність у сфері захисту прав людини.

Провідна роль ООН у підтримці міжнародного миру і безпеки, а також у забезпеченні глобального співробітництва та розвитку

міжнародного права робить її пріоритетною у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. Водночас, серед шести головних органів ООН найважливішим, з точки зору підтримання міжнародного миру і безпеки та забезпечення належного регулювання міжнародних відносин, є Рада Безпеки, яка, відповідно до пункту 1 статті 24 Статуту, несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки та діє від імені всіх членів ООН при виконанні обов'язків, що випливають з цієї відповідальності. Діяльність Ради Безпеки, яка складається з 15 членів, зосереджена на виконанні конкретних завдань, пов'язаних із підтриманням міжнародного миру та безпеки.

Акти Ради Безпеки ООН, як найважливішого головного органу ООН у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки, забезпечили мобілізацію та координацію міжнародних антитерористичних зусиль, визначення основних принципів, напрямів та засобів боротьби з міжнародним тероризмом.

Головним судовим органом універсального рівня, створеним в рамках ООН, є Міжнародний Суд ООН, до завдань якого входить здійснення міжнародного правосуддя. Його склад і компетенція визначаються Статутом ООН і Статутом Міжнародного Суду.

Система конвенційних (договірних) органів ООН. Порядок створення та компетенція. Якісна відмінність універсальних органів від конвенційних полягає в тому, що перші створюються з метою координації діяльності держав, а другі – з метою контролю за виконанням державами взятих на себе повноважень.

Існує низка спеціалізованих комітетів, створених і діючих відповідно до міжнародних угод з прав людини, які захищають права і свободи в конкретних сферах.

Комітет з прав людини (КПЛ), створений і діє відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП), уповноважений розглядати міждержавні та індивідуальні скарги і за результатами розгляду надає рекомендації державам-учасникам МПГПП, спрямовані на сприяння дотриманню прав і свобод держави-учасниці МПГПП та відновлення порушених прав.

Комітет проти катувань (КПК). Комітет уповноважений розглядати індивідуальні скарги на можливі порушення прав, закріпле-

них у Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, що стосуються держав-учасниць. Для того, щоб звернутися до цього комітету, держава-учасниця повинна зробити відповідну заяву відповідно до статті 22 Конвенції.

Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок розглядає повідомлення про можливі порушення Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від держав-учасниць Факультативного протоколу до Конвенції.

Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД) розглядає індивідуальні повідомлення про можливі порушення Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від держав-учасниць, які зробили заяву відповідно до статті 14 Конвенції.

Комітет з прав осіб з інвалідністю (КПІ) розглядає індивідуальні повідомлення про можливі порушення Конвенції про права осіб з інвалідністю державами-учасницями Факультативного протоколу до Конвенції.

Комітет з насильницьких зникнень (КЗН) має право розглядати індивідуальні повідомлення про можливі порушення Міжнародної конвенції для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень державами-учасницями, які зробили необхідну заяву відповідно до статті 31 Конвенції.

Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (КЕ-СКП) може розглядати індивідуальні повідомлення про можливі порушення Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права державами-учасницями Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Комітет з прав дитини (КПР) має можливість отримувати і розглядати індивідуальні повідомлення про можливі порушення Конвенції про права дитини та протоколів до неї (ФП-КПД, ФП-КЗД) державами-учасницями Факультативного протоколу (щодо процедури повідомлень) до Конвенції про права дитини.

Деякі автори додають до цього переліку *Комітет із захисту прав трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей та Підкомітет проти катувань*. Однак варто зазначити, що механізм індивідуальних

скарг для першого органу ще не набув чинності, а другий є частиною Комітету проти катувань відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань, де взаємозв'язок між цими органами є очевидним.

Спеціальні органи ООН з імплементації міжнародних стандартів прав людини. Рада ООН з прав людини та її роль у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини. Спеціальні універсальні органи у сфері захисту прав людини – це органи, основна діяльність яких спрямована на сприяння дотриманню, заохоченню, захисту та відновленню прав і свобод у разі їх порушення у світі. До спеціальних органів слід віднести: Рада ООН з прав людини (до 2006 року – Комісія ООН з прав людини), Управління Верховного комісара ООН з прав людини та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

Рада ООН з прав людини (РПЛ) є спеціальним органом ООН, на який покладено головну відповідальність за сприяння повазі та захисту прав і свобод людини на справедливій і рівній основі в усьому світі. Рада ООН з прав людини (РПЛ) діє на принципах універсальності, неупередженості, об'єктивності, невибіркової, конструктивного міжнародного діалогу та співробітництва з метою підтримки та захисту всіх прав людини, включаючи громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, а також право на розвиток. Своєю діяльністю РПЛ сприяє зміцненню міжнародної стабільності, безпеки у сфері захисту прав людини, поширенню демократичних стандартів, гарантуванню та захисту прав і свобод у світі.

В рамках РПЛ діють наступні механізми: Консультативний комітет РПЛ, договірні органи з прав людини, універсальний періодичний огляд (УПО) та спеціальні процедури РПЛ.

Посада *Верховного комісара ООН з прав людини* була заснована резолюцією 48-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН у грудні 1993 року. В рамках загальної компетенції до повноважень Верховного комісара ООН з прав людини належать заохочувати і захищати ефективне здійснення всіма людьми всіх громадянських, культурних, економічних, політичних і соціальних прав; виконувати завдання, покладені на нього компетентними органами системи

Організації Об'єднаних Націй у галузі прав людини, і давати їм рекомендації з метою сприяння забезпеченню ефективного заохочення і захисту всіх прав людини заохочувати і захищати реалізацію права на розвиток, надавати через Центр заохочення і захисту прав людини допомогу в заохоченні і захисті права на розвиток; забезпечувати ефективне здійснення всіма всіх прав людини; заохочувати і захищати право на освіту, охорону здоров'я і соціальний розвиток; надавати допомогу системі Організації Об'єднаних Націй у заохоченні і захисті прав людини.

Посада *Верховного комісара ООН у справах біженців* є ще одним із спеціальних механізмів захисту прав людини на універсальному рівні. Відповідно до Статуту Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), прийнятого в 1950 році. Верховний комісар, діючи за дорученням Генеральної Асамблеї, здійснює повноваження надавати міжнародний захист під егідою ООН тим біженцям, які підпадають під дію цього Статуту, і домагатися остаточного вирішення проблеми біженців шляхом надання допомоги урядам і, за згодою зацікавлених урядів, приватним організаціям з метою сприяння добровільній репатріації зазначених біженців або їх асиміляції в нових країнах.

Спеціалізовані установи та інституції ООН у сфері захисту прав людини. Важливим елементом у механізмі контролю за дотриманням міжнародних стандартів прав людини в рамках ООН є спеціалізовані установи, органи та програми, які створюються на основі міжурядових угод. Сфера їхньої моніторингової діяльності є обмеженою і спрямована переважно на контроль за дотриманням прав людини в економічній та соціальній сферах, культурі, освіті та охороні здоров'я.

Серед таких інституцій слід виділити, насамперед, Міжнародну організацію праці (МОП) та ЮНЕСКО.

Міжнародна організація праці (МОП) була створена в 1919 році і стала першою спеціалізованою установою після ООН. Згідно зі Статутом МОП, її метою є сприяння встановленню загального і тривалого миру, заснованого на соціальній справедливості, шляхом поліпшення умов праці. Особливістю МОП є тристороннє

представництво: поряд з урядами в ній беруть участь профспілкові та бізнес-організації країн-членів.

Система моніторингу МОП включає два механізми: 1) систему регулярного моніторингу, яка полягає у розгляді періодичних звітів про заходи, що вживаються для виконання положень ратифікованих державою конвенцій; 2) спеціальні процедури.

ЮНЕСКО є спеціалізованим органом Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури і прагне до встановлення миру через міжнародне співробітництво у цих сферах. Процедура моніторингу дотримання прав людини в рамках ЮНЕСКО суттєво відрізняється від усіх інших процедур інших спеціалізованих органів

Питання до практичного заняття:

1. Система універсальних органів із захисту прав людини.
2. Система статутних органів ООН та їх повноваження у сфері захисту прав людини.
3. Конвенційні (договірні) органи ООН у сфері захисту прав людини. Комітет прав ООН у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини.
4. Спеціальні органи ООН у сфері захисту прав людини.
5. Рада ООН з прав людини. Універсальний періодичний огляд та спеціальні процедури як універсальний механізм захисту прав людини.
6. Верховний комісар ООН з прав людини у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини.
7. Спеціалізовані органи у сфері прав людини.
8. Міжнародний кримінальний суд у механізмі захисту міжнародних стандартів прав людини).

Питання для самостійної роботи:

1. Універсальні механізми захисту прав людини.
2. ООН і міжнародний захист прав людини у XXI ст.
3. Статутні органи ООН: ГА ООН, ЕКОСОР, Рада Безпеки ООН, Міжнародний Суд ООН в питанні захисту прав людини.
4. Конвенційні органи у сфері захисту прав людини. Процедура розгляду індивідуальних та міждержавних скарг і повідомлень.

5. Спеціальні органи ООН у сфері захисту прав людини.
6. Рада ООН з прав людини.
7. Спеціалізовані агентства та установи ООН у сфері захисту прав людини.

Теми для рефератів:

1. Загальносвітові (універсальні) механізми захисту прав людини.
2. Система статутних органів ООН у сфері захисту прав людини.
3. Конвенційні (договірні) органи у сфері захисту прав людини.
4. Комітет ООН з прав людини. Процедура розгляду індивідуальних скарг та повідомлень.
5. Від комісії ООН з прав людини до Ради ООН з прав людини.
6. Система спеціальних органів ООН у сфері захисту прав людини.
7. Спеціалізовані агентства ООН.

Рекомендовані джерела:

1. Всеобщая декларация прав человека: принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 дек. 1948 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Комиссия по правам человека ООН URL: <http://magazine-news.in.ua/item/10559-1454045265>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конвенція про права дитини 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
7. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих- мігрантів та членів їх сімей від 18 грудня 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

9. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105.
10. Міжнародний пакт про соціальні, економічні і культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042
11. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 10 грудня 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i50/card6#Public6.
12. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
13. Задорожна С. М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
14. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т. Л. Сироїд, Л. О. Фоміна. Харків: Право, 2019. 310 с.
15. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колективна монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420с.
16. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.

Тема 5. Європейські механізми захисту прав людини

Лекційні питання:

1. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Ради Європи.
2. Міжнародно-правове регулювання захисту прав людини в межах Ради Європи.
3. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Європейського Союзу. Європейська Хартія основних прав ЄС (2000).
4. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ).

Однією з ефективних регіональних систем захисту прав людини у світі є Європейська система захисту прав людини, що діє в європейському правовому просторі як система принципів, норм та механізмів із захисту прав і свобод людини. Європейська система захисту прав людини за структурою сформувалася та діє як єдина система в рамках міжнародних міжурядових організацій: Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ.

Рада Європи є провідною міжурядовою організацією з розробки конвенцій, резолюцій і рекомендацій щодо захисту прав і свобод людини, а також системою статутних і конвенційних органів, які забезпечують виконання європейських конвенцій із захисту прав людини. Європейська система захисту прав людини базується на єдиних стандартах.

Європейська система захисту прав людини охоплює

- 1) норми європейських конвенцій у сфері прав людини;
- 2) ефективне застосування норм європейських конвенцій державами-членами Ради Європи

3) діяльність європейських структур (Ради Європи та її наглядних органів), пов'язану із забезпеченням виконання норм європейських конвенцій, імплементацією цих норм національними правовими системами держав-членів Ради Європи, а також створенням прецедентів у сфері захисту прав людини (переважно Європейським судом з прав людини та Комісією з прав людини).

Одним з головних досягнень Ради Європи стала розробка і прийняття в 1950 році Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, положення якої продовжили розвиток Загальної декларації прав людини на регіональному рівні. У преамбулі Конвенції визначалося, що «уряди європейських країн, які дотримуються єдиних поглядів і мають спільну спадщину політичних традицій та ідеалів, поваги свободи і верховенства права, зробили перші кроки на шляху забезпечення певних прав, сформульованих у Загальній декларації прав людини». Європейська конвенція захищає, в першу чергу, громадянські та політичні права, серед яких: право на життя (ст. 2); заборона катувань (ст. 3); заборона на рабство і примусову працю (ст. 4); право на свободу і безпеку (ст. 5);

право на справедливий судовий розгляд (ст. 6); неприпустимість покарання без правової бази (ст. 7); право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8); свобода думки, совісті й релігії (ст. 9); свобода вираження (ст. 10); свобода зібрань та асоціацій (ст. 11); право на вступ до шлюбу (ст. 12); право на ефективний засіб правового захисту (ст. 13); заборона дискримінації (ст. 14). Таким чином, Європейська конвенція закріпила весь набір універсальних цінностей. Окрім каталогу прав і свобод Конвенція закріпила також механізм захисту прав людини у вигляді Європейського Суду з прав людини.

Фундаментальні європейські цінності представлені у вигляді тріади – «верховенство права – демократія – права людини». Ядром європейських цінностей є ліберальні фундаментальні права і свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також верховенство права і соціальна держава. Будучи поєднанням ліберальних і демократичних ідей, європейські цінності отримали назву «ліберально-демократичних». Саме останні стали принципами функціонування державних і політичних інститутів сучасних європейських країн та Європейського Союзу.

Європейські цінності є не лише загальним абстрактним поняттям, а й мають конкретне практичне вираження у вигляді правових норм, закріплених у низці базових документів Ради Європи та Європейського Союзу (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод тощо) та Європейського Союзу (Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу тощо). Фундаментальною основою європейських цінностей є права і свободи кожної людини та рівність усіх перед законом. Ці правові цінності трансформувалися в правових системах європейських країн. Держави, які бажають стати членами Ради Європи, повинні в першу чергу ратифікувати цей основоположний правовий інструмент захисту прав людини.

Європейська конвенція з прав людини є динамічним явищем. З цією метою були розроблені додаткові протоколи, і вона також розвивається через тлумачення її положень Європейським судом з прав людини. На основі прецедентного права Суд вирішує, як положення Європейської конвенції можуть бути інтерпретовані в певний момент часу.

У статті 6 Договору про ЄС чітко зазначено: «ЄС заснований на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод і верховенства права; ці принципи поділяються всіма державами-членами». Основні цінності ЄС відображені в Хартії основних прав Європейського Союзу. Хартія представляє права і свободи громадян ЄС як цінності всіх держав-членів ЄС, на яких ґрунтуються інститути ЄС, як зазначено в преамбулі документа: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований і тісний союз, вирішили разом будувати мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз має сприяти збереженню та розвитку цих спільних цінностей, поважаючи різноманітність культур і традицій народів Європи, а також національну ідентичність держав-членів та організацію їхньої публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях».

Загалом «Хартія основних прав Європейського Союзу» складається з 54 статей, які поділено на сім розділів. Перші шість статей – це фундаментальні цінності, а останній, сьомий розділ, регулює та тлумачить застосування документа. Отже, до базових цінностей, визначених та визнаних європейською спільнотою та зафіксованих у документі, належать: гідність (розділ 1, ст. 1–5): права та гарантії, які забезпечують гідне існування людської особистості в суспільстві: право на життя, право на особисту недоторканість, заборона тортур та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження, покарань, свобода від рабства та підневільного стану; свободи (розділ 2, ст. 6–19): фундаментальні громадянські та політичні свободи, закріплені в Європейській конвенції з прав людини: право на свободу та особисту недоторканість, повага до приватного та сімейного життя, захист інформації особистого характеру, свобода думки, совісті та релігії, свобода вираження власної думки та свобода інформації, свобода зборів та асоціацій, а також певні соціальні права: право на освіту, свобода професійної діяльності та право на працю, свобода підприємництва, право власності тощо; рівність (розділ 3, ст. 20–26): рівність людей у правах, недопущення дискримінації, культурне, релігійне та мовне різноманіття, рівні права між чоловіками та жінками, захист прав дитини та людей похилого віку; солідарність (розділ 4,

ст. 27–38): цей розділ містить певні трудові права та відображає деякі положення Європейської соціальної хартії, яка вже стала частиною права ЄС: право працівників на отримання інформації, право на ведення переговорів та колективні дії, право на послуги з працевлаштування, захист на випадок незаконного звільнення, справедливі та рівні умови праці, ст. 109 – соціальне забезпечення та соціальна допомога, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища та прав споживача; громадянство (розділ 5, ст. 39–46): активне та пасивне виборче право на виборах до Європейського парламенту та на муніципальних виборах, право на належне управління, право на доступ до документації, право на звернення до Омбудсмена ЄС, свобода пересування та проживання, дипломатичний та консульський захист; правосуддя (розділ 6, ст. 47–50): закріплюються не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу: право на ефективний правовий захист та доступ до неупередженого суду, презумпція невинуватості та право на захист, забезпечення принципів законності та відповідності покарання вчиненому злочину.

Загалом, документи Ради Європи та Європейського Союзу, присвячені забезпеченню прав і свобод особи, і, зокрема, «Хартія основних прав Європейського Союзу», ґрунтуються на конституційних традиціях європейських країн та їхніх міжнародних зобов'язаннях, насамперед на «Загальній декларації прав людини», яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року.

Питання до практичного заняття:

1. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Ради Європи.
2. Інституційна складова системи захисту прав людини у рамках Ради Європи.
3. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Європейського Союзу.
4. Співпраця в галузі прав людини в Європі в рамках Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ).

Питання для самостійної роботи:

1. Європейські механізми захисту прав людини.
2. Захист прав людини в Європі у ХХІ ст.
3. Європейські інституції у сфері захисту прав людини.
4. Співпраця Ради Європи та ЄС у сфері захисту прав людини.
5. Прецедентне право Ради Європи у сфері захисту прав людини.

Теми для рефератів:

1. Європейський суд з прав людини: процедура розгляду скарги
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: загальні засади
3. Прецедентне право Ради Європи
4. Європейська Хартія основних прав ЄС 2000 р.
5. Дотримання прав людини: механізм ОБСЄ.

Рекомендовані джерела:

1. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
2. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І. П. Андрусак, Д. Є. Забзалюк, П. М. Ліпесевич та ін.; за заг. ред. Д. Є. Забзалюка, Р. Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.
3. Жебровська К. А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія / К. А. Жебровська. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
4. Задорожна С. М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
5. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т. Л. Сироїд, Л. О. Фоміна. Харків: Право, 2019.– 310 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич [та ін.]; за ред. В. В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
7. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колектив. монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420 с.

8. Мукан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.
9. Наливайко Л. Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
10. Степаненко К.В. Конвенційний механізм міжнародного захисту прав людини в системі ООН. Альманах міжнародного права. Вип. 19. С. 105–113.
11. Шаповалова І.Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
12. Шатарська Т.Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhnarodni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistuprav-lyudini/>
13. Конвенція про захист прав і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 р. з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004
14. Хартия основных прав Европейского Союза (г. Ницца, 7 декабря 2000 г.) URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_524

Тема 6. Регіональні системи захисту прав людини

Лекційні питання:

1. Міжамериканська система захисту прав людини.
2. Ісламська система захисту прав людини.
3. Африканська система захисту прав людини.
4. Інші регіональні механізми захисту прав людини.

У деяких регіонах світу існують певні неузгодженості щодо «універсальності» прав людини відповідно до соціокультурних особливостей країни, менталітету народів, сформованих в інших традиціях (культурних, релігійних тощо). Тому поряд з широким розповсюдженням універсальних стандартів прав людини в епоху глобалізації розвивається інший процес – регіоналізація, тобто створення стандартів і механізмів захисту прав людини, що відповідають традиціям і культурним особливостям регіональних утворень.

Міжамериканська система захисту прав людини. Основні положення Американської конвенції про права людини (1969 р.) відображають універсальні стандарти прав людини. Міжамериканську систему захисту прав людини також формують Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини.

Система захисту прав людини, що діє в рамках Організації американських держав має ряд відмінностей від європейської системи захисту прав людини. Однією з відмінностей є те, що міжамериканська система захисту прав людини базується на трьох документах: Статуті Організації американських держав, Американській декларації прав і обов'язків людини та Міжамериканській конвенції з прав людини. Перший документ містить лише положення про те, що «американські держави проголошують основні права людської особистості незалежно від раси, національності, віросповідання або статі», тоді як два інших повністю присвячені проблемам захисту. Поряд з досить великим переліком прав і свобод, Американська декларація проголосила також десять обов'язків людини, серед яких: обов'язок перед суспільством в цілому, перед дітьми і батьками; обов'язок здобувати освіту; підкорятися законам; служити суспільству і нації, платити податки; утримуватися від політичної діяльності в іноземній державі; обов'язок працювати і т.д.

Механізм моніторингу, створений відповідно до Конвенції (Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини), ґрунтується на положенні про те, що будь-яка особа або група осіб, а також неурядова організація, юридично визнана

в одній або декількох державах-членах Організації американських держав, має право подавати петиції до Міжамериканської комісії зі звинуваченнями в порушенні Конвенції державою-учасницею. У той час як це положення є юридично обов'язковим для будь-якої держави-учасниці Конвенції, положення, що надає Комісії право отримувати і розглядати повідомлення, подані однією державою-учасницею проти іншої щодо порушення останньою своїх зобов'язань за положеннями Конвенції, є факультативним і тому накладає зобов'язання юридичного характеру і застосовується тільки до тих держав, які зробили спеціальні заяви про визнання компетенції Комісії в цьому питанні.

Африканська система захисту прав людини. Африканська хартія прав людини і народів (1981 р.) втілює пріоритет історичних традицій і цінностей африканської цивілізації, що має знайти відображення у змісті концепції прав людини і народів. Африканська комісія з прав людини та Африканський суд з прав людини і народів також формують африканську систему захисту прав людини.

Ісламська система захисту прав людини. Основні документи, що відображають ісламську концепцію прав людини – Загальна ісламська декларація прав людини (1981), Арабська хартія прав людини (2004) – підкреслюють важливість спадщини та історичних традицій ісламських держав.

У правовій доктрині вироблено чотири підходи до проблеми співвідношення ісламської концепції захисту прав людини та універсальних стандартів захисту прав людини: 1) заперечення можливості узгодження ісламських релігійних приписів з правами людини; 2) відмова від сумісності цих прав з ісламом; 3) визнання лише тих прав людини, які не суперечать релігійним канонам; 4) припущення ймовірності конструктивного поєднання ісламського права з міжнародними напрацюваннями у сфері захисту прав людини.

Загальна ісламська декларація прав людини у ст.ст. 1–23 містить наступний перелік основних прав людини в ісламських державах: право на життя; право на свободу; право на рівність і недопущення дискримінації; право на справедливість; право на справедливий судовий процес; право на захист від перевищення влади;

право на захист від катувань; право на захист честі і репутації; право на отримання притулку; права меншин; право на обов'язкове участь в управлінні справами суспільства; право на свободу совісті, думки і слова; право на свободу віросповідання; право на свободу зібрань; право на економічний порядок і похідні від нього; право на захист власності; право на статус і звання трудящих; право на соціальне забезпечення; право на створення сім'ї; права замужньої жінки (ст. 20); право на освіту; право на особисте життя; право на свободу переміщення і місця проживання.

Хоча у перелічених вище документах знаходить своє відображення значна частина універсальних стандартів у галузі прав людини, відданість цінностям і традиціям надає їм іншої інтерпретації. Це особливо простежується в Ісламській декларації, де підкреслюється засадниче значення «віровчення про абсолютну єдинобожність, що є фундаментом ісламу», підтверджується цивілізаційно-історична роль ісламської уми (громади), створеної Аллахом, як найкращої серед громад, яка залишила у спадок людству всесвітньо збалансовану культуру, пов'язала мирське існування з потойбічним, поєднала знання і віру, а також те, що повинна зробити ця громада сьогодні, щоб указати правильний шлях людству, яке блукає між конкуруючими концепціями, і запропонувати рішення хронічних проблем матеріалістичної цивілізації».

Азійська система захисту прав людини відображає регіональну специфіку, зокрема, покладання на громаду та невтручання. Враховуючи рекомендаційний та консультативний характер висновків усіх органів, що складають ядро правозахисного механізму, їхній вплив на права людини обмежується підтвердженням визнання та розробкою моделей для наслідування державами. Азійська система захисту прав людини базується на концепції «азійських цінностей», що є проявом посилення процесів культурно-цивілізаційної самоідентифікації в сучасних країнах Сходу. Водночас особливості цієї концепції полягають у її спрямованості на вирішення суперечливих завдань – захист пріоритетного значення традиційних цінностей для азійських країн і, водночас,

визнання необхідності модернізації, але такої, що має свої особливості та особливий шлях.

Офіційними міжнародними документами, які лежать в основі азійської системи прав людини, є Азіатсько-Тихоокеанська декларація прав людини і народів, прийнята 15 лютого 1988 року; Азійська декларація прав людини, прийнята лідерами Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Через відсутність реальної системи застосування цих документів на практиці (зокрема, палати чи суду з прав людини), вони поки що не мають обов'язкової сили. Особливістю Азіатської декларації прав людини є те, що у наголошується на регіональному та національному контексті прав людини, а також їх співвідношенні з відповідними обов'язками.

Питання до практичного заняття:

1. Міжамериканська система захисту прав людини, інституційні та конвенційні органи і механізми імплементації.
2. Особливості регіонального механізму захисту прав людини в ісламських країнах.
3. Африканська система захисту прав людини, конвенційні органи і механізми імплементації.
4. Особливості регіонального механізму захисту прав людини в країнах Південно-Східної Азії.

Теми для рефератів:

1. Загальна ісламська декларація прав людини.
2. Азійська система захисту прав людини.
3. Африканська система захисту прав людини.
4. Міжамериканська система захисту прав людини.

Рекомендовані джерела:

1. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
2. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І. П. Андрусак, Д. Є. Забзалюк, П. М. Ліпесевич та ін.; за заг. ред. Д. Є. Забзалюка, Р. Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320 с.

3. Жебровська К. А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія / К. А. Жебровська. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
4. Задорожна С. М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
5. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т. Л. Сироїд, Л. О. Фоміна. Харків: Право, 2019.– 310 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич [та ін.]; за ред. В. В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
7. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колектив. монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420 с.
8. Мукан І. В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.
9. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
10. Шаповалова І. Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
11. Шатарська Т. Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhnarodni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistuprav-lyudini/>
12. Американская конвенция о правах человека 22.11.1969 г. URL: http://uristu.com/library/konventsii/konvenciy_348/
13. Африканская хартия прав человека и народов 1981 г. URL: http://www.concourt.am/hr/rus/inter/6_4.htm

Тема 7. Захист прав людини в період збройних конфліктів

Лекційні питання:

1. Співвідношення міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права.
2. Юридична природа МГП. Основні принципи МГП.
3. Міжнародний мінімальний гуманітарний стандарт.
4. Звичаєве міжнародне гуманітарне право.

Під час війни права людини можуть бути під загрозою порушення. Однак наявність збройного конфлікту не є підставою для заперечення прав людини та (або) їх скасування та (або) порушення. Система договірних і звичаєвих міжнародно-правових норм, що застосовуються як у міжнародних, так і у внутрішніх збройних конфліктах, визначає взаємні права та обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони або обмеження застосування певних засобів і методів ведення війни, а також забезпечує захист потерпілих. збройних конфліктів називається міжнародним гуманітарним правом (далі – МГП).

Міжнародне гуманітарне право як сукупність правових норм відображає за своєю суттю загальнолюдські моральні норми, що застосовуються під час збройних конфліктів. Міжнародне право прав людини та МГП є двома проявами однієї сутності міжнародного публічного права. Під час збройного конфлікту застосовуються як право прав людини, так і МГП. За відсутності збройного конфлікту МГП не діє, і діє лише право прав людини. Тому ці дві галузі співвідносяться як загальна і спеціальна. Норми МГП, що застосовуються під час збройних конфліктів, більш специфічні для захисту жертв війни, а отже, більш ефективні.

Саме статус постраждалих від війни як певної категорії осіб – дітей, жінок, поранених і хворих, військовополонених, цивільних – дає право на захист. Це право на захист має не тільки юридичний, а й моральний характер. Слід зазначити, що МГП захищає права різних категорій осіб (жертв війни) під владою протилежної сторо-

ни. А міжнародне право прав людини характеризується формуванням суб'єктивних прав індивідів по відношенню до держави.

Головною метою МГП є захист жертв війни. У ряді випадків для реального захисту жертв війни доцільно обмежитися самим фактом початку збройного конфлікту і застосувати до тієї чи іншої ситуації максимально можливий обсяг норм МГП. Відмінністю МГП від відповідних моральних норм є його правова природа, зокрема юридично обов'язковий характер. Держави є адресатами норм Женевських конвенцій 1949 р. та Додаткових протоколів до них 1977 р. Природа зобов'язань держав щодо дотримання МГП, як і природа будь-яких міжнародно-правових зобов'язань, полягає в примирливому характері міжнародного права.

МГП – це угода між державами, яку вони зобов'язуються виконувати відповідно до принципу *pacta sunt servanda*. Тобто примирлива сутність, притаманна міжнародному договору, виражається в тому, що він є обов'язковим лише для держав, які в ньому беруть участь. Відповідальність за забезпечення дотримання МГП покладається на державу. Невизнання стороною наявності збройного конфлікту чи іншої його кваліфікації, наприклад антитерористичної операції чи окупації, навіть за наявності фактичних ознак, також не звільняє сторону від необхідності дотримання норм МГП.

Важливим моментом у застосуванні МГП є відсутність принципу взаємності, а саме, у разі порушення МГП протилежною стороною інша воююча сторона не має права відмовитися від дотримання норм МГП. Деякі види серйозних порушень МГП створюють самостійний міжнародний злочин – військові злочини. Отже, основною метою МГП є забезпечення максимально можливого захисту під час збройного конфлікту для всіх осіб, які не воюють або припинили участь у бойових діях (через хворобу чи поранення, полон).

Характер правового регулювання збройних конфліктів визначається загальними для всього людства гуманними цінностями і не залежить від міркувань культурного релятивізму. Тобто гуманність є непохитним універсальним принципом, який є причиною і змістом правового регулювання збройних конфліктів. Як і всі галузі міжнародного права, гуманітарне право, що застосовується під час збройних конфліктів, містить низку основних принципів, на яких

будується система цієї галузі. Саме вони забезпечують певну єдність і системність його норм. Принцип гуманності є найбільш загальним принципом МГП. Всі інші принципи МГП є похідними від нього, їх зміст розкривається в конкретизації його окремих аспектів. Таким чином, принципи поділяються на три категорії: 1) принципи ведення війни (принцип пропорційності, принцип розрізнення цивільних осіб і комбатантів, цивільних і військових об'єктів та інші), 2) принципи, що регулюють поведінку з особами, які перебувають під владою протилежної сторони (принцип заборони дискримінації, принцип захисту жертв війни та інші) 3) принципи, що стосуються імплементації МГП (принцип відповідальності за порушення норм і принципів МГП та інші), 3) принципи, що стосуються імплементації МГП (принцип відповідальності за порушення норм і принципів МГП та інші), 3) принципи, що стосуються імплементації МГП (принцип відповідальності за порушення норм і принципів МГП та інші).

МГП містить достатню кількість правових норм, які є стандартами поведінки з жертвами війни та їх захисту. Застосування цих норм залежить від двох основних факторів: до якої категорії жертв війни і до якого типу збройного конфлікту ці норми застосовуються. Серед норм МГП варто виділити статтю 3, спільну для всіх чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії зі складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поведінку з військовополоненими; Женевська конвенція про захист цивільного населення).

Саме статтю 3 також називають «міні-конвенцією», оскільки в цій невеликій статті містяться основні принципові положення, що стосуються поведінки з особами, які перебувають під владою супротивної сторони під час воєнних дій. Стаття 3 закріплює мінімальний гуманітарний стандарт (стандарт гуманності). Права людини, які не можуть бути обмежені, включають: право на життя; заборону катувань і поведінки, що принижує людську гідність; заборону утримання людей в неволі; право на свободу думки, совісті та релігії; право на справедливий судовий розгляд.

Міжнародне звичаєве право МГП успішно доповнює навіть дуже детальне і розгалужене договірне право. Звичаєве міжнародне право складається з норм, які випливають із «загальної практики, прийнятої як право», і існують незалежно від договірного права. Звичаєві норми МГП мають вирішальне значення в сучасних збройних конфліктах, оскільки вони заповнюють прогалини, залишені договірним правом, і таким чином посилюють захист, що надається жертвам. Важливість звичаєвих норм МГП зумовлена кількома факторами. По-перше, важливість звичаєвих норм особливо важлива у сферах, які недостатньо врегульовані конвенціями, зокрема, у випадку неміжнародних збройних конфліктів, де договірне регулювання значно поступається регулюванню міжнародних збройних конфліктів з точки зору кількості норм та їх деталізації. По-друге, важливим є поширення звичаєвого МГП на дії сторін конфлікту, які не є державами. Посилання на звичаєвий характер норм МГП також є корисним аргументом для переконання неурядових збройних груп і невизнаних держав дотримуватися їх. У випадку універсальності, звичай є обов'язковим для всіх держав, всіх суб'єктів, включаючи недержавні утворення. Саме тому звичаєві норми МГП посідають важливе місце серед юридичних джерел МГП.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття та особливості міжнародного гуманітарного права.
2. Взаємозв'язок міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини.
3. Основні принципи міжнародного гуманітарного права.
4. Поняття та ознаки збройного конфлікту. Види збройних конфліктів.
5. Визначення правового статусу жертв війни.
6. Захист поранених та хворих у період збройного конфлікту.
7. Режим воєнного полону. Інтернування військовополонених.
8. Захист цивільного населення в період збройних конфліктів.

Теми для рефератів:

1. Загальні засади міжнародного гуманітарного права.
2. Джерела міжнародного гуманітарного права.
3. Звичаєве міжнародне гуманітарне право.

4. Збройний конфлікт: поняття, ознаки, види.
5. Заборона катування в міжнародному гуманітарному праві.

Рекомендовані джерела:

1. Баклан О.В. Міжнародні нормативно-правові акти як джерела галузевих правових наук. *Альманах міжнародного права*. № 24. 2020. С. 3–10.
2. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Громовенко К.В., Годжек Я.С. Поняття гарантій статусу військовополонених в міжнародному праві. *Альманах міжнародного права*. № 28. 2022. С. 43–51.
4. Громовенко К.В., Тицька Я.О. Становлення класичного міжнародного гуманітарного права. *Альманах міжнародного права*. № 30. 2023. С. 3–13.
5. Жебровська К.А. Універсалізм і релятивізм правових цінностей у діалозі правових систем: монографія. – Одеса: Фенікс, 2018.– 222 с.
6. Задорожна С.М. Загальні принципи міжнародного права: еволюція та сучасність: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 360 с.
7. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / Т.Л. Сироїд, Л.О. Фоміна. Харків: Право, 2019.– 310 с.
8. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. / В.В. Мицик, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич [та ін.]; за ред. В.В. Мицика. Харків: Право, 2020. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
9. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колектив. монографія / за наук. ред. В. Репецького, І. Земана, В. Гутника. Львів-Дрогобич: Коло, 2021. 420 с.
10. Мукан І.В. Інституційно-правові особливості функціонування суб'єктів державного управління з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 58–64.

11. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
12. Салієнко О. О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права. *Альманах міжнародного права*. № 23. 2020. С. 178–185.
13. Шаповалова І. Б. Інституційні процеси в системі захисту прав людини ЄС як фактор підвищення ефективності функціонування публічного управління в умовах сучасних глобалізаційних викликів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 4 (80). С. 101–107.
14. Шатарська Т. Н. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини. URL: <https://www.shatarska.in.ua/2-mizhнародni-mexanizmi-zaxistuprav-lyudini-pravo-gromadyan-ukra%D1%97ni-na-zvernennya-do-konvencijnix-org-aniv-z-zaxistuprav-lyudini/>

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Важливим чинником інтеграції України у єдиний глобальний правовий простір є співробітництво з міжнародними організаціями та приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм універсального та регіонального типу. Кроком до досягнення мети стало набуття 9 листопада 1995 року членства у РЄ, ратифікація Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та імплементація у національне законодавство України стандартів, заснованих на принципах верховенства права, демократії та прав людини.

Який серед головних органів Ради Європи має повноваження щодо захисту прав людини, тлумачення і застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод?

- A) Парламентська Асамблея Ради Європи
- B) Європейський Суд з прав людини
- C) Комітет міністрів Ради Європи
- D) Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 р.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року визначає наступні права та свободи:

- A) Право на життя
- B) Право на житло
- C) Право на працю, право на справедливі умови праці
- D) Заборона рабства і примусової праці
- E) Право на соціальне забезпечення
- F) Право на справедливий суд
- G) Право на охорону здоров'я

В якій послідовності має діяти особа, що має намір звернутися за захистом порушених прав до Європейського Суду з прав людини?

- A) Підготувати заяву згідно з вимогами, викладеними у ЄКПЛ та Регламенті Суду
- B) Підписати заяву

С) Вичерпати всі внутрішні засоби захисту

Д) Відправити заяву електронною поштою(факсом) та продублювати її поштою на адресу Суду

Встановить відповідність змісту положення Додатково протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та його порядкового номеру:

1. Додатковий протокол, який стосується скасування смертної кари

2. Додатковий протокол про перебудову контрольного механізму створеного ЄКПЛ та заміну Європейської комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини – Європейським судом з прав людини

3. Додатковий протокол, який стосується скорочення термінів для подачі заяви до ЄСПЛ з 6 місяців до 4 місяців

4. Додатковий протокол, що визначає можливість звернення до ЄСПЛ за наданням консультативних висновків національними органами влади

А) Протокол № 11

В) Протокол № 6

С) Протокол № 16

Д) Протокол № 15

Е) Протокол № 1

2. У Конституційне законодавство України імплементовані положення міжнародно-правових стандартів про правовий статус індивіда, встановлюючи чіткий порядок введення в дію цих норм із дотриманням загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. На тлі збройної агресії рф проти України, Верховна Рада України Постановою № 2947-ІХ від 24 лютого 2023 року звернулася до Комітету ООН з прав людини, Комітету ООН з прав дитини, Міжнародного суду ООН, Верховного комісара ООН у справах біженців про порушення рф міжнародних договорів (конвенцій), що мають ознаки геноциду Українського народу, в частині здійснення примусової депортації до держави-агресора або в межах тимчасово окупованих територій України дітей – громадян України та дітей, які проживали на території України, з вимогою повернення таких

дітей їхнім батькам або законним представникам, заради встановлення миру та безпеки у світі, справедливості та захисту демократичних і людських цінностей, відстоювання прав і свобод, уніфікованих у міжнародно-правових стандартах та припинення геноциду Українського народу.

Які з перерахованих універсальних міжнародних стандартів називають Міжнародним біллем прав людини:

- A) Загальну декларацію прав людини 1948 р.
- B) Загальну декларацію прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.
- C) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.
- D) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.

Які права встановлені в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р:

- A) Право на освіту
- B) Право на життя
- C) Право на участь у культурному житті
- D) Право на свободу думки, совісті і релігії
- E) Право на соціальне забезпечення
- F) Право на мирні збори
- G) Право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я

Встановіть відповідність органу, що здійснює захист прав та свобод індивіда та акту, який регламентує його діяльність

- 1. Комітет ООН з прав людини
- 2. Рада ООН з прав людини
- 3. Комітет з прав дитини
- 4. Комітет проти катувань
- A) Конвенція про права дитини 1989 року

- В) Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання 1987 року
- С) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року
- Д) Резолюція ГА ООН 60/251 2006 року

3. Суд Європейського Союзу у справі 26/62 Van Genden Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen від 05.02. 1963 виявив проблему яка виникає коли держави члени ЄС не дотримуються директив ЄС, зокрема не застосування права на скасування митних зборів від імені голландської держави. Ван Генд ен Лоос перевозив хімічні товари через кордони держав-членів ЄС, що стягували митні збори. Однак, це суперечило статті 30 (ДФЕС), за якою митні збори між державами повинні бути усунені, і жодних нових митних зборів не має бути запроваджено. Результатом стало прийняття рішення, що містило положення «право ЄС – новий міжнародний правопорядок, на користь якого держави-члени обмежили свої права і суб'єктами права якого є не лише держави-члени, але й фізичні і юридичні особи».

Який з вказаних договорів є чинним установчим договором ЄС?

- А) Маастрихтський договір
- В) Договір про Європейський економічний простір
- С) Договір про заснування Європейського співтовариства
- Д) Лісабонський договір

Інституційна система Європейського Союзу включає:

- А) Інститути ЄС: Європейський парламент, Європейська Рада, Рада ЄС, Європейська комісія, Європейський центральний банк, Рахункова палата, Суд ЄС
- В) Світовий Банк
- С) Агенції ЄС: Європейська оборона агенція, Європейська агенція з навколишнього середовища та інші
- Д) Європейську комісію з прав людини
- Е) Комітет з прав людини, Комітет з економічних, соціальних та культурних прав

F) Органи ЄС: Європейський Омбудсман, Комітет із соціального захисту, Європейський економічний і соціальний комітет

G) Комісар з прав людини РЄ

Встановіть по висхідній послідовності прийняття та набуття юридичної сили договорів:

A) Договір про Європейський Союз

B) Договір про функціонування ЄС

C) Лісабонський договір

D) Хартія ЄС про основоположні права

Встановіть відповідність повноважень органу Європейського Союзу:

1. Суд ЄС

2. Європейська Рада

3. Європейська комісія

4. Європейський парламент

A) Визначення завдань та пріоритетних напрямів діяльності ЄС, управління і реалізація політики ЄС і бюджету

B) Вирішує питання про розширення ЄС, питання зовнішньої політики ЄС, політики безпеки та оборони

C) Перегляд законності актів установ ЄС, надання консультативних висновків щодо угод ЄС на вимогу національних судів та трибуналів

D) Нормотворча діяльність, здійснення контролю за діяльністю інститутів ЄС

4. 27 лютого 2022 року на тлі збройної агресії рф Україна направила позов до Міжнародного суду ООН проти Росії про порушення положень Конвенції ООН «Про запобігання злочинам геноциду і покарання за нього» 1948 р. У своїй заяві Україна доводить, що рф неправдиво стверджувала, що мали місце акти геноциду в Луганській та Донецькій області України, і на цій основі визнала так звані «Л/ДНР», а далі проголосила і провела «спеціальну військову операцію» проти України, тобто, розпочала повномасштабне вторгнення. У межах цієї справи Україна просить визнати, що на територіях Донецької і Луганської області, що не було вчинено геноциду з боку української сторони та рф не має законних підстав вжи-

вати жодних дій, спрямованих на запобігання геноциду; визнання «ДНР» та «ЛНР», а також початок «спеціальної воєнної операції» базується на неправдивих твердженнях, а також надати повну компенсацію за всю шкоду, заподіяну Росією на основі неправдивих тверджень про геноцид.

Правовою підставою функціонування Міжнародного суду ООН є:

- A) Статут ООН;
- B) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН;
- C) Статут Міжнародного Суду ООН та Статуту ООН;
- D) Договір про заснування Міжнародного Суду ООН

До яких міжнародних судових установ може звернутися

Україна з метою захисту порушених прав:

- A) Міжнародний Суд ООН
- B) Міжнародний кримінальний Суд
- C) Суд Європейського Союзу
- D) Європейського суду з прав людини
- E) Африканського суду з прав людини та народів
- F) Управління ВКПЛ
- G) Комітету ООН з прав людини

Встановить послідовність провадження в рамках міжнародного кримінального процесу визначеного Римським Статутом МКС:

- A) Розслідування, збір доказів та встановлення кола підозрюваних осіб
- B) Апеляційний провадження. Винесення остаточного рішення по справі
- C) Судовий розгляд щодо осіб обвинувачених у скоєнні злочинів що підпадають під юрисдикцію МКС
- D) Досудовий розгляд, протягом якого Суд вирішує питання пов'язані з приводом та/чи арештом підозрюваних, доведення до їх відома суті обвинувачення

Встановить відповідність категорії справи та юрисдикції міжнародної судової установи:

1. Злочини агресії, геноциду, військові злочини
2. Заяви про порушення прав та свобод визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
3. Територіальні спори між державами

4. Заяви про порушення прав і свобод визначених Пактом Сан-Хосе 1969 р.

- А) Міжнародний Суд ООН
- В) Міжнародний кримінальний суд
- С) Європейський суд з прав людини
- Д) Міжамериканський суд з прав людини

5. Радою ООН з прав людини у зв'язку із чисельними фактами порушення прав людини на тлі збройної агресії рф проти України, ініційована Резолюція «Положення в галузі прав людини в Україні, що склалася в результаті російської агресії» від 4 березня 2022 року № 49/1, в якій наголошено на рішенні Прокурора МКС про необхідність розпочати розслідування ситуації в Україні та обов'язку всіх сторін Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року і Додаткового протоколу I до них від 8 червня 1977 року в залежності від обставин, переслідувати в судовому порядку та/чи видавати осіб, що імовірно здійснили чи віддали наказ на здійснення кримінальних злочинів. На підставі Резолюції Ради ООН № 49/1 засновано Незалежну комісію по розслідуванні злочинів агресії рф проти України. Незалежна комісія у своєму звіті від 18 жовтня 2022 року визначили факти здійснення низки воєнних злочинів рф в Україні, порушення прав людини та положень норм міжнародного гуманітарного права (серед яких: невідбіркові атаки з використанням вибухової зброї в населених пунктах під час атак збройних сил рф, застосування збройними силами рф вогню по цивільному населенню, що намагалося рятуватися втечею, задокументовані випадки позасудових страт, незаконного позбавлення волі, катувань і жорстокого поводження, сексуального насильства та гендерно зумовленого насильства щодо осіб віком від 4 до 82 років, численні факти порушення прав дітей на територіях окупованих збройними силами рф, та інші види злочинів).

Який механізм Рада ООН з прав людини застосовує з метою інформування та консультування з конкретних питань в галузі прав людини або розслідування ситуацій щодо порушення прав людини в певних країнах?

- А) УПО
- В) Спеціальні процедури
- С) Процедури з розгляду скарг

D) Проведення засідань Бюро Ради з прав людини ООН

Які з нижче перерахованих органів несуть головну відповідальність за сприяння заохочення та захисту прав людини, розгляду ситуацій, пов'язаних з порушеннями прав людини по всьому світу, надання по ним рекомендацій:

A) Рада ООН з прав людини

B) Управління Верховного комісара ООН з прав людини

C) Генеральна Асамблея ООН

D) Рада Безпеки ООН

E) Міжнародний Суд ООН

F) Рада з опіки

G) Комітет ООН з прав людини

Визначте правильну структуру процедури розгляду скарг Радою з прав людини ООН?

A) Розгляд Радою з прав людини порушень прав людини, доведених до відома Ради Робочою групою з ситуацій

B) Первинна перевірка головою Робочої групи з повідомлень спільно з секретаріатом отриманих повідомлень щодо їх відповідності умовам прийнятності

C) Оцінка Робочою групою з ситуацій суті тверджень про порушення та підготовка доповіді Раді з прав людини і рекомендацій про вжиття відповідних заходів

D) Вирішення Робочою групою з повідомлень питання про прийнятність повідомлень

Встановіть правову підставу функціонування органу, що складає механізм захисту прав людини:

1. Комітет з прав людини

2. Комітет з економічних соціальних та культурних прав

3. Підкомітет проти тортур

4. Комітет з прав дитини

A) Конвенція про права дитини 1989 року

B) Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання 1987 року

C) Резолюція ЕКОСОП 1985 р.

D) Протокол № 15

E) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття прав людини.
2. Генезис концепції прав людини.
3. Універсальна концепція прав людини і культурний релятивізм.
4. Природно-правова концепція прав людини і юридичний позитивізм.
5. Покоління прав людини.
6. Негативні права і позитивні зобов'язання.
7. Міжнародне право прав людини.
8. Питання міжнародної правосуб'єктності індивіда.
9. Поняття та класифікація міжнародно-правових стандартів прав людини.
10. Універсальні і регіональні міжнародно-правові стандарти прав людини: загальна характеристика.
11. Співвідношення міжнародно-правових стандартів прав людини і національного права.
12. Імплементация міжнародно-правових стандартів прав людини в національне право України.
13. Міжнародні механізми захисту прав людини.
14. Роль Організації Об'єднаних Націй у формуванні міжнародно-правових стандартів прав людини.
15. Компетенція головних та допоміжних органів ООН у галузі прав людини.
16. Статут ООН про права людини, функції ГА ООН та ЕКОСОП
17. Діяльність Комісії ООН щодо статусу жінок.
18. Рада з прав людини як допоміжний орган ГА ООН
19. Повноваження спеціалізованих установ ООН (ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, МОП) в сфері прав людини
20. Міжнародні контролюючі органи за дотриманням міжнародних стандартів з прав людини у рамках міжнародних організацій.
21. Конвенційні контрольні органи В рамках ООН: Рада Безпеки ООН, Генеральна Асамблея ООН, Економічна і Соціальна рада ООН.

22. Спеціальні органи: Комісія з прав людини, Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців.
23. Контрольні органи у рамках МОП: Комітет експертів по застосуванню конвенцій і рекомендацій, Адміністративна рада, Комітет з вільним асоціаціям.
24. Контрольні органи в рамках ЮНЕСКО: Комітет з конвенцій і рекомендацій ЮНЕСКО.
25. Конвенційні контрольні органи: Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з прав людини, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет проти тортур, Комітет з прав дитини.
26. Комісар Ради Європи з прав людини.
27. Форми міжнародного контролю: обговорення доповідей держав-учасниць конвенцій, розгляд я скарг держави на державу, індивідуальних скарг громадян держави на державу.
28. Міжнародні судові інституції у механізмі захисту прав людини (Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини та ін.)
29. Загальна Декларація прав людини (1948) як джерело універсальних міжнародно-правових стандартів прав людини.
30. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966)
31. Перший факультативний протокол до Міжнародного пакту (1966) про громадянські і політичні права: порядок розгляду індивідуальних повідомлень. Міждержавні повідомлення.
32. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966).
33. Комітет з економічних, соціальних та культурних прав.
34. Боротьба із расовою дискримінацією.
35. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965).
36. Конвенція про статус біженців (1951).
37. Захист прав дитини. Комітет з прав дитини.
38. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року).
39. Захист прав біженців. Управління Верховного комісара ООН зі справ біженців.
40. Конвенція про статус апатридів (1954)

41. Захист прав меншин. Рамкова конвенція про захист національних меншин.
42. Захист прав і осіб з інвалідністю.
43. Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006)
44. Захист прав людини в рамках Ради Європи: загальна характеристика та порівняльний аналіз з іншими регіональними механізмами.
45. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950) як джерело формування європейських стандартів прав людини.
46. Характер і значення рішень Європейського Суду з прав людини в його правозастосовній діяльності та діяльності національних органів.
47. Проблеми імплементації прецедентних рішень ЄСПЛ у національне законодавство України
48. Європейський Суд з прав людини: порядок звернення та функції.
49. Предметна, темпоральна, персональна та просторова юрисдикції Європейського Суду з прав людини.
50. Суб'єкти, що мають право на звернення до Європейський Суд з прав людини.
51. Процедура розгляду скарги в Європейському Суді з прав людини.
52. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987).
53. Організація і діяльність Комітету з попередження катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, створеного на її основі.
54. Європейська Хартія основних прав Європейського Союзу (2000) і проблема конкуренції двох європейських систем захисту.
55. Право на життя. Визначення понять «життя» і «право на життя».
56. Право на фізичну недоторканність: заборона катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, видів поводження і покарання..
57. Заборона рабства і примусової праці.
58. Право на свободу та особисту недоторканність.

59. Право на справедливий судовий розгляд.
60. Правосуддя та поняття права на правосуддя. Концепція справедливого судового розгляду.
61. Покарання виключно на підставі закону. Nullumcrimen, nullapoenasinelege.
62. Право на повагу приватного життя, недоторканності житла і таємниці кореспонденції.
63. Право на свободу думки, совісті і релігії.
64. Право на свободу вираження поглядів.
65. Право на ефективний засіб юридичного захисту.
66. Каїрська декларація з прав людини в ісламі (1990 р.)
67. Боротьба з расовою дискримінацією
68. Арабська хартія прав людини (1994 р.).
69. Міжамериканська система захисту прав людини
70. Американська конвенція про права людини 1969 р.
71. Додатковий протокол до Американської конвенції про права людини в сфері економічних, соціальних і культурних прав (Протокол Сан-Сальвадор 1988 г.).
72. Міжамериканська комісія з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини).
73. Африканська система захисту прав людини (Африканська хартія прав людини і народів 1981 р.
74. Міжнародно-правові стандарти поводження з особами, позбавленими свободи. Права ув'язнених.
75. Рекомендаційні стандарти поводження із правопорушниками, прийняті в системі ООН.
76. Захист прав осіб у збройних конфліктах.
77. Захист прав трудящих –мігрантів.
78. Ефективність міжнародного співробітництва в досягненні неминучості покарання і гарантії прав людини: проблема балансу.
79. Дотримання прав людини при здійсненні процедури екстрадиції як міжнародно-правова та внутрішньодержавна проблема.
80. Принципи міжнародного співробітництва щодо виявлення, арешту, видачі та покарання осіб, обвинувачуваних у злочинах проти людства.
81. Права людини і тероризм.

82. Міжнародне співробітництво в конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом, і захист права власності.
83. Захист прав індивіда при здійсненні інших видів правової допомоги.
84. Створення і діяльність Нюрнберзького трибуналу.
85. Створення і діяльність Токійського трибуналу.
86. Права обвинувачуваних у нюрнберзькому та токійському процесі.
87. Міжнародний трибунал по колишній Югославії: питання легітимності та юрисдикції. Справа Тадича
88. Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді: питання легітимності та юрисдикції.
89. Гарантії прав обвинувачуваних у міжнародних кримінальних трибуналах *ad hoc*.
90. Постійний Міжнародний Кримінальний Суд: створення, юрисдикція, перспективи
91. Право обвинувачуваного на захист у міжнародному кримінальному процесі.
92. Проблема участі України в Римському Статуті Міжнародного кримінального суду.

Навчальне видання
Серія «Навчально-методичні посібники»

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРАВІ**
Навчально-методичний посібник

**Навчально-методичний посібник
розробили і склали:**

Хашматулла Бехруз, Анна Гриб, Дмитро Гребенюк,
Владислав Дронов, Катерина Мануїлова,
Тетяна Федорова, Роман Харитонов

За редакцією
завідувача кафедри міжнародного та європейського права
Хашматулла Бехруза

Електронне видання

Ум-друк. арк. 3,6.
Зам. № 2312–18.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net